

A Tölgy

Ezt a tölgyfát nem ültette senki.

Nem védte, nem ápolta és nem is törődött vele senki.

Néha megcsodálták az emberek, néha nagy kamposzögeket vertek bele – amilyeneket régi kovácsok készítettek –, s ezekre puskákat akasztottak, vagy vadat, amelynek vére ott szivárgott a vastag kéreg této-va vályúiban, és megalvadt, még mielőtt leért volna a földre.

Senki sem tudta, mennyi idős, mert a jövő-menő emberek rövid életében mindig ott állt a nagy tisztáson, egyedül, időtlen pompájában.

A Tölgy pedig hallgatott koráról, bár az időt évgyűrűiben mérte és őrizte. Talán sokat mondhatott volna az elmúlt időkről, de nagyon zárkózott volt. Sokat mesélhetett volna, hiszen koronájában megültek néha a felhők, néha a csillagok, gyökerei pedig titkos mélységben tapogattak, ahol a földalatti kis vízerek pityeregve keresték az utat a világosságra.

A Tölgy összekötötte az eget a földdel; sokat tudott, de éppen ezért nem beszélt. Sokat tudott, mert sokat hallgatott.

Az erdő tisztelte, és a többi fák nem küldték közélébe gyermekeiket, mert roppant árnyéka alatt csak szerény virágok élhettek meg, sovány füvek és lapangó gombák társaságában.

Pedig volt életében egy-két pillanat, amikor megborzongott, mert körülötte járt a fejsze, de ezek a borzongások azután elmúltak.

Egyszer – nagyon régen volt ez – már egészen közel ért a tarvágás. Reszketett az erdő, és a zuhanó fák törve-zúzva, halálos reccsenéssel dőltek a földre, amikor dél lett, s az emberek ott raktak tüzet a Tölgy közelében.

Az emberek melegedtek, szalonnát pirítottak; a tűz fölött remegő levegőben úgy szállt a szalonna illata, mint az étvágy sóhajtsága, amikor egy ijedt mókus ugrott ki az ágrakás alól, és felszaladt a tölgyre.

– Nini! – mondta egy legény. – Ha én így tudnék fára mászni... – és szemükkel követték a kis mókust, aki makogott valamit. Az emberek nem értették meg a kis mókust, aki nemcsak ijedt, de mérges is volt, és izgalmában többször nagyon formás kérdőjelet kunyorított a farkából, kérdezvén, hogy hol a fenében fogja ő gyermekeit az ugrásművészetre kitanítani, ha itt minden fát kívágnak?

Az emberek szájukba vették a falatot, aztán újra felnéztek a mókushoz, de ezzel végigmérték a fát is.

– Szép fa! – mondta valaki. – Hibátlan...

– Magnak való! – tette hozzá más, és a legöregebb favágóra néztek.

Az öregember nézte a fát, aztán nézte a tüzet, aztán a földre nézett, maga elé.

Hogy mit látott, mit érzett, mit gondolt – ki tudná azt megmondani.

– Hát akkor hagyjátok meg! – mondta. Csak a tűz pattogott.

A Tölgy nem borzongott már. Az emberek kigombolták a bekecset, mert szokatlan meleg lengett a fa körül, és a kis mókus majdnem elaludt a fa alkalmas villájában.

Ez volt az első eset.

A tölgyfa megmaradt, de körülötte kopár lett a világ egy-két évig, s ezt a pár évet a fa alaposan ki is használta.

Nem felfelé nőtt, de vastagodott, szélesedett, lefoglalta maga alatt a teret, és ebben a térben elnyomott mindent.

De ekkor már úgy beszéltek róla, hogy: az öreg magfa. Bőséges makktermését összegyűjtötték, és körülötte ismét felnőtt az erdő, de ekkor már magányos lett. A rokonság tisztes távolban állta körül, hiszen árnyékában úgysem élhettek volna meg.

Jóval később megint borzongani kezdett az öreg Tölgy, mert idegenek jártak az erdőn, akiknek a szemében fejsze volt és pusztulás.

– Hát ez az öreg böhönc – mondta az idegenek vezetője, aki hasban szörnyű vastag volt –, ezt is hozzávesszük, ha egy kicsit kívül is esik a vágáson...

– Ez magfa! – mondta az erdész, és utálattal nézett a Pocakra.

– Nekem mondja, fiam? Nekem?...

És környezete az alázattól nyúlós lelkesedéssel mosolygott, amiből a gúny sem hiányzott. Ez a szarvasbogár akarja kioktatni a Nagy Főnököt?

– De nem esik a vágásba – tette még hozzá az erdész.

– Hát majd beleesik! Mindent el lehet intézni, fiam – érti, mindent... a gatter fűrészes nem nézi, hogy magfa vagy nem magfa. Csodás deszka lesz belőle.

Koporsódeszka! – kívánta az erdész. – Neked, vén haspók!...

Az erdész nem tudta, hogy az ilyen szívbéli kívánságokkal vigyázni kell, mert az ördög nem alszik! (Bár, ha tekintetbe vesszük az emberek ilyenfajta rendkívül gyakori kívánságait, igazán nem lehet tudni, hogy szegény ördög mikor alszik tulajdonképpen...)

Egyszóval: az ördög nem aludt, és mivel az erdész kívánsága teljesíthetőnek látszott, a Nagy Főnököt úgy megütötte a guta, mint a pinty, azaz könnyedén.

A Tölgy borzongása abban a pillanatban meg-

szűnt. A levelek reszketése elmúlt, és már csak lágyan lebegtek az alkonyi szélben.

És aki azután megvette az erdőt, nem kívánta a vén fát.

A harmadik borzongás még nem érkezett el, de nem volt nyugodt a vén fa, mert valami volt a levegőben. Valami volt az Időben, ami ott folyt el előtte az elhagyott úton, a patak felé. A patakon híd volt valamikor, és a híd mellett csárda. Új utat csináltak azonban másutt, a falu felé, és egyszer csak összeroskadt a híd, mert nem járt rajta senki, aztán üres lett a csárda, mert az út másfelé vezetett. Tetejét lefordította a szél, mintha öreg naptárlapot fordított volna, falait elmosta az eső, és benőtte a fű, később pedig apró bokrok tipegtek fel a romok dombjára, mert onnét szebb volt a kilátás.

De az Idő megszokta már ezt az utat, megszokta már az öreg Tölgyet is, hát inkább erre járt. Így aztán a Tölgy megérezhette, ha valami baj közeledik, mint ahogy meg is érezte.

Valami baj!

Mi lehet? Vajon mi lehet? – gondolta. – Bár hiszen eleget éltem. – És komor lett a vén fa, és elkergette a harkályt is, aki pedig gyógykezelné jött, mert egyik ágára valami gomba telepedett, s a gomba alatti korhadást a harkály már kitapogatta.

– Nincs rád szükségem! – zsongott mérgesen. Talán már nincs is rád egyáltalán szükségem – enyhült meg azután egy kicsit. – Nem jól érzek...

– Mi baj van? – kérdezte akkor éjjel a nagy erdei fülesbagoly. – A Küllő kotyogott valamit.

– Nem tudom – suttogta a Tölgy –, de minden gyökeremben, minden ágamban érzem.

– Álmodtál valamit?

– Nem álmodtam. Érzem...

– Ki bánthat téged?

– Az ember. Csak az ember.

– Járt erre ember?

– Nem járt.

A bagoly erősen gondolkodott. Több ízben megvakarta csőre tövét, sőt fújt is néha, amikor valamelyik gondolatát elvetette. Végül is azt mondta:

– Beszélek Mutyusszal! – és olyan hangtalanul dobta magát a sötétség hátára, hogy a vízre hulló őszi levél lárma ahhoz képest.

Mutyusz a nagy kövön üldögélt, és a szentjánosbogárkák lámpását javította, mert nyár volt éppen, és nemsokára szükség lesz a kis lámpákra.

A nagy kő kedvenc helye volt Mutyusznak, aki egyszer azt mondta, hogy a kő a csillagokból zuhant az erdőbe, mert amikor ő idejött, már itt találta, pedig az nagyon régen volt; Mutyusz szerint akkor még mindenféle sárkányok ették itt egymást, és állítólag – ő a kővel is tudott néha beszélni.

Mutyusz – egyébként – kis emberke volt, de az lehetett, ami akart, s ha szükség volt rá, az lett, amire gondolt.

Az erdei népek szerették, és féltek tőle, felkeresték tanácsért, és menekültek előle, bár általában nem szólt bele az erdő életébe.

A bagoly puhán lekanyarodott a nagy kőre, és szárnyait bizonyos tisztelettel, majdnem szertartásosan zárta össze.

A bagoly várt, mert a kis embert megzavarni nem lehetett. Pár bogárka volt már csak vissza, azok hanyatt feküdtek, mert kis lámpásaikat a hasukon hordták.

Mutyusz feltöltötte a kis tartályokat, kipróbálta, hogy megfelelően világítanak-e, aztán hasra fordította a kis bogarakat.

– Mehettek!

A kis bogarak eltűntek a sötétségben.

– Rájuk ijesztettem, hogy takarékoskodjanak – suttogta később az emberke –, láttad? Egy se gyűjtötte fel a lámpását.

A bagoly csak bólintott, és ültek egymás mellett a nagy, fekete kövön, a végtelen csillagos ég alatt, amelynek egész végtelensége benne ragyogott minden harmatcseppben.

– A Tölgy küldött? – kérdezte később az emberke.

– Te mindent tudsz, Mutyusz, de nem a Tölgy küldött. Magamtól jöttem, mert a Tölgy a barátom.

– Küldött. Nem mondta, de ha nem ajánlkozol, mondta volna.

– Lehet.

– Büszke, mogorva vén fa – folytatta Mutyusz –, sosem kért még tőlem semmit, de azért kedvelem. Tölgy! Kemény és merev, olyan, amilyen. Régen ismerem, és becsülöm is, mert állhatatos. Kár lenne érte, mert ha elfelejtek valamit – ritkán, de előfordul –, csak belenézek az évgyűrűibe, ahova minden fel van írva.

– Belelátsz? – csodálkozott a bagoly.

– Még ebbe a kőbe is. De ezt nem mindig értem. Rettenetes régi, és a csillagok nyelvén beszél.

– A Tölgy – kezdte a bagoly.

– Ne magyarázz! Oda kell mennem, mert a sejtelmeket csak benne látom meg, amit a fa csak érez, de nem tud.

– Természetesen odaviszlek – hajolt meg a bagoly, és a félméteres emberke akkora lett egyszerre, mint egy kis bugylibicska. Felmászott a nagy bagoly hátára, és elhelyezkedett a puha tollak között.

– Mehetünk!

A bagoly úgy vált el a kőtől, mint egy puha fátyoldarab.

– Meg kell hagyni: csodálatosan repülsz. Még a tollaid suhogását sem hallom.

– Jólesik, hogy mondd, de gondold el: én éjjel vadászok, amikor csend van. Ha én úgy reszelném a levegőt, mint az ölyv vagy a vércse, hát egy egérke sem jutna a konyhámba. Az egérkének jó fülük van, de hát nappal ott dübörög az ember mindenféle szörnyű masinákkal, amik nemcsak szántanak, vetnek, de még muzsikálnak is. Félelmetes az ember; néha gonosz, de nagyon okos, az bizonyos.

– Nem lehet tagadni – suttogta Mutyusz a kényelmes tollpáholtyban –, csak az a kár, hogy agyonlarmázza magát, és mire majd ráébred, hogy a zaj milyen átok, hogy a muzsika nem levegő, amit állandóan nyelni kell, ha élni akar, addigra fele a bolondokházában lesz, a másik fele pedig ész nélkül szerkeszti meg a hangtalan gépet és az ünnepnek szánt muzsikát. De úgy látom, megérkeztünk.

A bagoly szinte érintés nélkül érkezett az egyik vastag ágra, és a kis ember, mire lemászott a földre, már újra rendes nagyságú lett, azaz akkora, mint egy jókora tejeskanna.

– Köszönöm, Mutyusz, hogy eljöttél – suttogta a Tölgy. – Nem kértem ugyan, de Hú a barátom, s azt gondolta, amit én...

– A túlzott büszkeség éppen akkora ostobaság, mint a felesleges alázatosság... de nem erről van szó. Félsz?

– Nem félek. Az erdő háromszor újult meg, amióta itt vagyok, háromszor annyit éltem, mint a többiek... nem szabad félnem. De még egészséges vagyok... és reszket bennem valami, mert az idő jön, és az idő hoz valamit, ami aggaszt...

– Így is lehet mondani, de ez a félelem. Ha segíteni akarok rajtad, tudnom kell, hogy te jobban félsz a félelemtől, mint az elmúlástól.

– Okos vagy, Mutyusz, nagyon. Erre nem gondoltam.

– Most akkor legyetek csendben, és ne mozduljatok. Amennyire tudok, előreszaladok az Időben, s ha nincs nagyon messze, amitől tartanod kell: meglátom.

A kis ember szemlátomást zsugorodott, végül akkora lett, mint egy taplógomba, de szeme ragyogott, mint két kis távoli csillag, és elnézett valahova a láthatatlanba.

A bagoly ült, mintha ki lett volna tömve, a tölgyfa levelei pedig rezdülés nélkül álltak a levegőben. Aztán a kis ember megint megnőtt, de szemében elhamvadt a fény.

– Nem kellett messze mennem. Egy kocsi jön a régi úton, rajta három ember. A hátsó kettővel lesz dolgod. Az egyik gyerek. Te vagy a gondolataik között, de hogy mit akarnak, az majd csak itt derül ki. Most még nem akarnak semmit. Ki kellene hallgatni őket.

Ekkor nagy csend lett.

Mutyusz kedélyesen ült a vastag ág hajlásában, és ráhunyorgott a bagolyra, a Tölgy pedig merev lett, mint a kő. Hallgattak. De jó idő telt el, amíg a Tölgy megreccsent.

– Hát... ha kihallgatnád őket, Mutyusz... kérlek... A kis ember egyszerre vidám lett.

– Na látod! – vidámkodott. – Hajlik még az öreg derék... tudsz te még kérni is, ami bölcsességre vall és: egy-kétszáz év talán meg is éri...

A Tölgy kissé felszabadulva sóhajtott, a kis ember pedig a bagolyra nézett.

– Hazaviszel, Hú?

A nagy bagoly válasz helyett lehajolt, hogy Mutyusz a hátára ülhessen.

– És hát köszönöm is – suttogott a Tölgy, amikor Hú fellebbent a levegőbe, s az öreg Tölgy körül nem maradt más, csak a csillagos nyári éjszaka.

*

Az út, amely a csárdához vezetett, aztán a hídon át a szomszéd falu felé – nagyon régi volt, de még járható. Földjét keményre verték a patkók, amelyek régen rozsdává váltak az Idő sunyi tüzeiben; kivájták beszédes kerekük, és kőkeményre gyúrták a nehéz szekerek, amelyek tengelyig jártak a sárban enyhe teleken, amíg a levágott fát elszállították valahova, hogy hamu legyen belőle, füst és meleg, ami körülvette az emberek ritkán elégedett, de jóban-rosszban halálra reménykedő gondolatait.

Ősszel és tavasszal az út vályújában szaladt le az eső és hó. Nyári felhőszakadások után úgy rohant le benne a sárga áradat a patak felé, hogy csak egy-két mindenre elszánt bokor vert gyökeret meredek oldalában, és az egynyári füvek könnyelmű magjai kapaszkodtak meg a fenekén, virágos szőnyeget terítve a táncoló tavasz, a ballagó nyár, a dudorászó ősz és a hideg szemű, hókucsmás tél lába alá.

De ezek nem is járhattak másfelé, mert mind az Idő gyerekei voltak, s ez a térben is végtelen hatalom már megszokta ezt az utat, mint ahogy minden utat megszokott, hiszen minden benne született, és benne is múlt el, ha el kellett múlnia.

Ezen a napon különösen csendes volt a hajnal; párák, messze ködben ébredt a világosság, és moccanás nélkül hallgatott az erdő.

Aztán egyszerre fellobbant a nap, s a harmattá vált köd milliárd kis cseppje egyszerre borult le az örök anya előtt a megsemmisülés ragyogó boldogságában.

A Tölgy gombás ága a napsugarak érintésére újra sajogni kezdett, és úgy érezte, kár volt tegnap a harkályt elzavarni, mert a harkály kibontotta volna a gomba alatti korhadást, s ezzel a gombát is elpusztította volna. Igaz, hogy a harkály gyógykezelése után esetleg kis odú marad, ahova talán darazsak raknak

fészket, de ez nem baj, mert az ágat a viaszos lép tovább nem rongálja.

A Tölgy leveleiben halkán susogtak a gondolatok, s ha ember jár arra, talán csodálkozik, hogy szellő sem mozdul, hát akkor mitől libegnek a levelek?

Vajon Mutyusz hogy fog hozzá? – tűnődött az öreg fa. – Mikor jön a kocsi a régi úton, és mit akarnak az emberek?

A Tölgy nem volt olyan nyugtalan, mint tegnap, de a kétség nem szállt le róla, mert ami jön, az jön. De Mutyuszban meg lehet bízni... Igaz, mogorva néha, sőt goromba is, de nem beszél feleslegesen, s amit mond, arra hallgatni kell. Csak el ne aludjon, mert Mutyusz szívesen, bár keveset aludt a nagy kő árnyékában.

De a kis emberke ebben a pillanatban nem aludt. Űt a nagy kövön, előtte a földön egy kis idei rókakölyök, aki azt kívánta, hogy Mutyusz bár aludna.

A kis róka lehorgasztott fején óriási daganatot viselt, s a sebes daganat fölött Zú röpködött, a dögbogár; de olyan hangos örvendezéssel a seb láttán, hogy végül is Mutyusz megunt.

– Tűnj el, Zú, amíg jókedvem van – mondta Mutyusz, és a kis róka rémülten gondolt arra, hogy milyen lehet a kis ember, amikor nincs jókedve... Zú mindenesetre eltűnt.

– ... rendben van; anyád azt mondta, hogy most már foghattok magatok is élelmet magatoknak – folytatta a kis ember a Zú által megzavart kioktatást –, de azt már neked kellett volna tudni, hogy mi az, ami neked élelem. A szarvasbikát nem akartad felfalni?...

A kis róka még jobban lehorgasztotta fejét, s arra gondolt, hogy ő csak nyulat akart fogni, hiszen anyjuk is hozott néha nyulat. Azok a nyulak azonban mozdulatlanok voltak, és ez, ami a bajt okozta, szintén annak látszott. Az egyik bokor alatt ugyanis egy nagy kan nyúl szundikált, amikor az éhes kis róka megrohanta. A nyúl halálos rémületében kirúgta magát a vacokból, s a bokor egy vastag, tövises ága úgy leseperte a kis rókát a nyúl tarkójáról, mintha ott sem lett volna. Amikor magához tért, fején már szépen kelt a daganat, s a felszakított bőr alól kis vércsíkok futottak az orrára, amelyeket igyekezett lenyalni.

– Eredj Mutyusz bácsihoz – mondta anyja –, és kérd meg szépen, hogy csináljon veled valamit, mert én nem tudlak meggyógyítani.

És most itt van. Úgy érzi, hogy közben még egy feje nőtt. A régi feje az, amivel gondolkodik, és az új fej, ami csak fáj. Nem – suttog elkeseredetten –, eszébe sem jutott, hogy a nagy bikát megegye.

– Mutasd azt a buta ravasz fejet! – és Mutyusz mosolyog. Kihúzogatja a tüskéket a sebből, miközben a kis róka majd kiugrik a keze alól a fájdalomtól.

– Akarsz egy pofont? – érdeklődik Mutyusz, mi-

közben összeigazítja a tépett bőrt, s utána hatalmasat köp a sebre.

– Mondd meg anyádnak, hogy meg ne nyalja a sebet, mert amíg az én köpésem érzi, nem meri odarakni petéit Zú. És most takarodj, amíg jókedvem van...

A kis róka elvitte bánatos fejét, és Mutyusznak valóban jókedve kerekedett, amint az esetlen kis kölyök után nézett.

A nap már a fák fölé emelkedett; a hajnali dal már elült az árnyékokban, és az ég selymes ragyogásában egy ölyv vágta roppant köreit, de olyan magasan, hogy vijjogása éppen csak hogy leért a földre.

A kis ember egy falevelet szorított ujjai közé, és olyan élethűen vijjogott fel a nagy madárnak, hogy egy ürge az út mellett rémülten ugrott fejest az ürge-lyukba.

De az ölyv ereszkedni kezdett, aztán toronymagassból egyetlen zuhanással érkezett a kis ember fölé. Akkor szétvágta szárnyait, s olyan puhán ejtette magát a kőre, mint szélcsendben a lepattant falevél.

– Köszönöm, Kió, hogy nem tétováztál – és Mutyusz megsimogatta a szép nagy madár érintetlen tollait.

– Te sem tétovázol, Mutyusz, ha segíteni kell. Reggel fogtam egy nagy hörcsögöt, a család jóllakott, ráérek.

– Vérzik a lábad.

– Mondom, nagy hörcsög volt. És erős. Persze nem sokáig, de az utolsó pillanatban észrevett, és kicsit hátul fogtam.

– Az úton, a régi úton kell jönni egy kocsinak – mondta Mutyusz. – Onnét felülről jól látod, és ha figyelmeztetnél...

– Szívesen, miért jön a kocsi?

Mutyusz nem válaszolt.

Az ölyv aggályosan pislogott.

– Ne haragudj, kicsit kíváncsi vagyok...

Mutyusz erre sem válaszolt. Hanyatt feküdt a kövön, és úgy látszott, mintha a fekete kő megsüppedne, mint a puha párna.

– Nem sokat aludtam az éjjel – mondta –, erősen riassz! – és becsukta furcsa, nagy szemeit, amelyek egészen kicsire tudtak szűkülni, néha gyilkosan élesre, de áldóan tág melegre is.

Az ölyv pedig némán keringeni kezdett felfelé.

A reggel napsugaras volt, s a sárguló búzamezők illata belengett a kertek alá.

– Meleg lesz – mondta az erdész a kocsi mellett –, de azért hozd el a kabátod, megígértük anyádnak... A kisfiú – talán tízéves lehetett – enyhén bosszankodott, de bement a házba, és egy zöld lódengallért hozott a hóna alatt.

– Nincs rá semmi szükség – mondta –, azért fázom meg mindig, mert anyu...

– Félt téged, és okosabb, ha nem kritizálad.
– Te is mondtad, apám...
– Mit mondtam?
– Hogy anyu olyan, mint az időjárás, nem lehet el-
lene tenni semmit.

– De eresz alá állni lehet, ugye?
A fiú gondolkodott, aztán elmosolyodott.
– Becsapni, úgy gondolod?
– Nem... csak kitérni. Mert ugye, a legáldásosabb
eső is lehet kártékony, ha sok van belőle, és ilyen
anyád szeretete is. A kabát pedig elfér a saroglyá-
ban...

Amikor felültek, a fiú cinkosan belekarolt apjába.
– Apu, én nem házasodok meg...
Az erdésznek még a füle is nevetett, de igyekezett
lenyelni.

– Hát, azt hiszem, ezt még ráérsz meggondolni.
– Rengeteget gondolkoztam már ezen, és beleír-
tam a naplómbe is. Tintával írtam bele, és azt már
nem rádírozhatom ki.

– Jobb, ha ceruzával írod azt a naplót...
– De akkor nem hiteles... Pedig amikor olyan be-
teg voltam, hidd el, nehéz volt az ágyban tintával ír-
ni. Gyenge is voltam...

Az erdész arcára árnyék ereszkedett, pedig süttött a
nap.

– Nagyon gyenge voltál, azért kell vigyáznod...
még most is gyenge vagy.

– De ez már nem olyan... és ugye, apu, más nap-
lóját nem illik elolvasni? Nagymama olyan kíváncsi,
odaáll az ágy mellé, és nézi...

– Csak az írásod nézi, Albert; mondta, hogy mi-
lyen szép betűid vannak. De el is zárhatod, Albert.

– Igen – mondta a fiú, és elgondolkozott, apja pe-
dig megérintette az öreg kocsis vállát.

– A régi úton kellene menni, Józsi bácsi.
– Lehet – bólintott az öreg –, el lehet rajta menni,
csak néhol fogni kell a löcsöt, mert itt-ott gubbenős.

Ekkor már kiértek a faluból. Átmentek az új hí-
don, s a köves úton a lovak minden biztatás nélkül
csendes ügetésbe fogtak. Utánuk kavargva szállt a
por.

A fiú zsebkendőjét tartott szája elé, s apja csak bó-
lintott.

– Okosan. A régi úton már nem lesz por.
Nem is lett.

A kocsi befordult a bokrok közé, ahol alig lehetett
láttni, hogy út volt valamikor, de a por kinn szállt a
köves út fölött, a kerekek elhallgattak, és csak a kül-
lők kerepeltek, ha valami ág közibük tévedt.

A kocsi néhol dülöngélt, de jó, erdőjáró kocsi volt,
amely sosem dül fel, csak figyelmezteti az utast,
hogy jó lesz fogódzkodni.

Az út vályújában megrekedt a meleg, lassan hul-

lámzott a levegő, és a keserű cserszag olyan volt,
mint az orvosságba ágyazott gyulladás.

És alattuk folyt az Idő, de ezt látni nem lehetett.

– Ölyv – nézett fel az erdész –, rettenetes magasan
van. De milyen különös a hangja.

Igen, az ölyvnek különös volt a hangja, és azt je-
lentette, hogy a kocsi befordult a régi útra.

Mutyusz intett, hogy köszöni a híradást, s mire a
kocsi az öreg tölgy tisztása szélére ért, Mutyusz már
ott állt, és felemelte a kezét. A lovak megálltak.

– Na? – kérdezte a kocsis, és már ostorhoz akart
nyúlni.

– Hagyja őket, Józsi bácsi – mondta az erdész –, a
legjobb helyen álltak meg. Innét látjuk az egész vá-
gást.

– Höhöhő – röhögött cinkos melegséggel az egyik
ló –, höhöhő, jó helyen álltunk meg, Mutyusz?

– A legjobb helyen – intett a kis ember az egyik
bokorból –, de most legyetek csendben.

A kis bokor ott állt a kocsi mellett, de az emberek
csak a bokrot látták, hiszen Mutyusz volt a bokor. Az
erdész kiterítette a térképet az ölében.

– Hát lássuk csak...

A fiú egy darabig nézte a térképet és apja piros ce-
ruzájának ide-oda vándorlását. Ezt aztán megunt, és
az öreg Tölgyet nézegette, amint ott állt a nagy tér-
ség közepén, mint maga az Erő, az Idő és az élet.

A fiú homlokán verejték gyöngyözött, érezte a láz
érkezését és egész testi gyengeségét. Halvány arca
most torz lett, és utálni kezdte a Tölgyet.

– Hány éves ez a vén fa, apa?

Az erdész kezében megállt a ceruza, és újra jól
megnézte a Tölgyet.

– Hát, fiam, azt nem lehet tudni biztosan. Talán
kétszáz is...

– És hogyan lehetne megtudni biztosan?

– Át kellene fűrészelni a törzsét, és megolvasni az
évgyűrűket.

– Béla bácsi azt mondta, hogy az ilyen vén böhönc
már csak a helyet foglalja...

– Béla bácsi csak a hasznót nézi, és ha a fák embe-
rek lennének, Béla bátyád rövidesen felfűrészelné az
egész emberiséget... mi bajod van, Albert?

– Semmi – és keserű kis arcán csak úgy lobogott a
láz –, úgy örülnék, ha megolvashatnám ennek a pud-
vás öreg fának az évgyűrűit. Olyan nagy öröm lenne!

– Ha beleesne a vágási tervbe... – mondta az er-
dész aggódva és tétován. – Talán... ha úgy jelöl-
ném... de...

– Egyszer már én is örülnék valaminek – sóhajtott
a fiú, és szeme csupa könny lett.

Az erdész még mindig tétovázott, de a fiú vértelen
kis kezére nézett, és felesége jutott eszébe, az ott-
hon... a Rém...

– Ide nézz!

És a piros vonal reszketve időbb csúszott a térképén pár milliméterrel.

– Most már belekerül a vágásba, és megolvashatod az évgyűrűket... Szánkón jövünk majd ki, mert a vágás – tudod – csak télen kezdődik.

– Köszönöm, apa – mosolygott most már a fiú –, majd aztán újra ültetünk egyet helyette.

– Persze – bölintott az apa kissé szomorúan, és nem szólt többet, de arra gondolt, hogy az élet csak egyszer múlik el, fának és embernek, de újraültetni már nem lehet soha.

Mutyusz eleget hallott. Intett a lovaknak, mire azok nyugtalankodni kezdtek, mintha a rengeteg bögöly csak most szállta volna meg őket, pedig csíptek eddig is, mint a veszedelem.

Az erdész elcsomagolta a térképet.

– Menjünk hazafelé, Józsi bácsi! Ez a sok ronda bögöly nem hagyja békén a lovakat. Fogóddz meg, Albert...

A kocsi szinte egy helyben, pattogva, nehézkesen fordulni kezdett, aztán helyrezökkent, s a közel álló bokrokat súrolva eltűnt az út hajlásában.

Csak a kerekek távolodó kattogása maradt utána. A kis bokor megrezdült, eltűnt, és a kis ember állt már ott, aztán elgondolkozva ballagott a Tölgy felé, amely minden levelével várakozott.

Mutyusz leült a fa mellé, hátát nekitámasztotta, és kezét egy vastag gyökérre tette, amely már a föld felett indult a mélységek felé.

– Nehéz ügy – mondta –, de sietni nem kell.

– Tudsz segíteni?

– Akarok segíteni, és ez több, mintha azt hinném, hogy tudok.

– Megmondanád, mit hallottál?

– Azért jöttem. Láttad azt a papírt az ember kezében? Na! Hát ez is ostoba kérdés volt! Hiszen persze hogy láttad a papírt az ember kezében! Minden leveddel láttad.

– Láttam.

– Nahát, azon a papíron van följegyezve, hogy melyik erdőrészt kerül vágásra.

– De én nem esem bele! Ezt már megmondta sok nyarak és telek előtt az az ember, aki már nem él azóta.

– Igen, ez így volt eddig...

– És most?

– Beleesél! Beleesél, mert a gyerek akarja. A gyerekek kíváncsi, hány éve élsz, és meg akarja számolni az évgyűrűidet. Az apja nem akarta. De a gyerek beteg, és a gyerek könnyei elmosták az apa akaratát.

– Ó!... – sziszegték a Tölgy levelei. – Ó, hogy a szű essen bele!

– Már beleesett! Ettől romlott meg a szíve és a

feje is. De – Tölgy barátom – ha te ilyeneket kívánsz, akkor máshoz kell fordulnod segítségért. Én nem szolgálom a romlást és...

– Bocsáss meg, elvesztettem a fejem. Nem is értem az egészet. Tudod, hogy nem szoktam. Hidd el, még a gyökereimben is szégyellem magam.

– Látom, és elfelejtettem, amit kívántál, mert mint minden, ami rossz – még ostobaság is. Ha a gyerek elpusztulna, még a vágás megkezdése előtt, az apja még biztosabban kivágná. Kegyeletből...

– Miből? – zsongott ámulva a Tölgy.

– Kegyeletből.

– Kegyeletből akar megölni?

– Igen. Most látom, hogy milyen fiatal vagy tulajdonképpen. Én még jól emlékszem, amikor az emberek egymást áldozták fel – kegyeletből. Aztán lovat meg mindenféle állatot... de nagyon eltértünk a tárgytól. A fiú beteg. Úgy látom, nagyon beteg, egyik tüdeje különösképpen. A tüdőszű dolgozik benne. Lázas és ingerült. Egyik vállán Irigy ült, a másikon a Bosszú. Ez a két zsvány mindig együtt ront, és úgy dobálták a fiú gondolatait, mint a pók vetélő két lába a fonalat. Meggyűlöltettek téged, mert erős vagy, szép és öreg, ő pedig fiatal, beteg és csúnya lett, amint rád nézett. Pedig a fiú jó gyerek, de gyenge, s a rontás oda tereli, ahova akarja.

Ekkor egy kis csend ereszkedett a tájra, s az erdő hűvös lehelete kijött a tisztásra melegedni. A patak felől egy rókalepke hintázott át ijedt csapongással a napsugaras térségen, de amint meglátta Mutyuszt, puha libbenéssel leszállt a kis ember kezére.

– A gébics! – billegette reszkető szárnyait a piros lepke. – Mutyusz bácsi, dugj el...

A kis ember ráfűjt a lepkére, s az azonnal láthatatlanná vált, s a következő pillanatban már ott is volt a gébics.

– Erre ment a pille, Mutyusz bácsi?

– Arra, az út felé – intett Mutyusz, s a gébics nagy ívekben szállt az út felé; de alig tűnt el, máris egy karvaly vágódott a Tölgy egyik ágára.

– Valamit láttam ide leszállni – és szinte lihegett a megerőltető iramtól –, de messze voltam. Mi volt az, Mutyusz bácsi?

– Gébics, a tövisszűrő; arra ment a patak felé.

– Sss... – rúgta el magát a karvaly a fáról, s mint egy szürke rakéta, szinte sistergett a szédült iramban.

Mutyusz mosolygott.

– Most már értem!

– Mit? – zizegett a Tölgy.

– Az Idő keze volt a dologban. Igen, az Idő keze! Ő tanácsolta neked azt a rossz kívánságot, hogy a fiúba essen a szű.

– Nem értem.

– Mert ha nem mondd, én nem tartok itt neked

kegyeletes prédikációt, hanem már megmondtam volna, mi a teendő, és régen szunyókálnék kedves kövemen. Aludnék – mondom – a kő túlsó oldalán, ahová nem süt a nap, de akkor a gébics megfogta volna a rókapillét, a karvaly pedig megölte volna a gébicset. De az Időben nem érkezett még el az ő pusztulásuk, tehát intézkedett...

– Talán rólam is intézkedik? – kérdezte a Tölgy, de a kis ember erre nem válaszolt, hanem nagyot ásított.

– Sokat tudok – mondta kitérően –, sok mindent nem tudok, de aludnom nekem is kell. Estig alszom, és megkeresem Balangót, aki az álmok parancsolója, és sötétben is többet lát és többet tud, mint bárki nappal. Éjjélre itt leszünk. Ne aggódj, mert az emberek is azt mondják, hogy akinek ideje van, élete van. S az emberek ezt jól tudják, bár más dologban néha hihetetlenül ostobák.

– Köszönöm, hogy fáradsz, Mutyusz, csak még arra kérlek, szólj Küllőnek, ha valahol látod, hogy jöjjön gyógykezeltetni, ha akar, mert tegnap mérges voltam és elzavartam. Bár – suttogott a Tölgy elgondolkodva – lehet, hogy ez is benne volt az időben... és tulajdonképpen nem én vagyok az oka...

Mutyusz ekkor kivételesen kissé hangosan nevetett.

– Hát tudod, Tölgy barátom, az Idő ugyan végtelen, de takaródnai azért nem lehet vele...

*

Azután csak a csend, csak a fény és a vándorló, néma árnyékok maradtak a Tölgy körül. Zsongott a táj, s a reszkető levegőben zümmögve járta déli tancát a bogarak ezer nemzetsége.

Meleg volt, de a levegő nem állt meg; az éjszakai hűvösség maradéka a föld felett kúszott a szálerdőből a patak felé, hol szitakötők leselkedtek a régi híd megmaradt egyetlen oszlopán. A szitakötők látszólag játékosan villantak fel a levegőbe, mintha csak csillogó szárnyukat mutogatták volna a napsugárnak, de vadászat volt ez a javából, mert minden felvillanás egy-egy muslinca vagy gyanútlan szúnyog halálát jelentette.

A part mellett egy bokor sárga liliom boldog aléltóságban tárta szét kelyhét a nap felé, itta a fényt, ám az is lehet, hogy a virágban mászkáló kis bogárkák most hurcolták szét benne a szerelmes üzeneteket.

A parton egy nagy kökénypokor állodagolt, akivel a gébicsnek már az ükapja kötött szerződést mindenféle rágcsáló rovar és hernyó ellen, bár a kökény olyan szívós és keserű, hogy csak a legigénytelenebb hernyók és rovarok vetemedtek fiatal ágainak vagy leveleinek megrágására. Mindezen szolgálatokért lakást, azaz fészeknek való helyet választhatott a nagy bokor belsejében, és éléskamrát rendezhetett be a sok

száz tüske között. A tuskék kemények voltak, és szúrtak, mint a lódarázs, a gébicsnek pedig éppen erre volt szüksége. A tövisszűrő gébicsek népe valamikor megtanulta azt a bölcsességet, amit az emberek úgy mondanak, hogy “több nap van, mint kolbász”. És ahogy az embereknel szöges kampón lóg a szalonna és a sonka, a gébics a kökény tuskéit használja ugyanezen célból. És amikor napokig zuhog az eső, és a többi madarak éheznek, a gébics fütyül az időre, leakaszt a nyársról egy cserebogarat vagy nünükét, és kedves családja úgy jóllakik, mint a duda. De még mindig marad a nyársakon egy-egy kis béka, lótetű vagy gyík, amelyek talán epedve várják az elmúlást – ha ugyan egyáltalán várnak valamit –, mert már napok óta vonaglanak a tuskén, ahová a gébics felszúrta őket.

Kegyetlen szokás, bizony nagyon kegyetlen, gyilkos és könyörtelen, de a gébics sose mondta magáról, hogy ő a Teremtés Koronája, akinek Értelme és Szabad Akarata van...

Ő egyszerűen gébics, kisbetűvel.

De a gébics ezt sem tudja. Kint ül a bokor egy kihajló ágán, és vár. Nemrég érkezett vissza a rókapille üldözéséből, és mivel a raktárt fel kell egy kicsit frissíteni: leskelődik. Kis fekete szeme idevillan, odavillan. A szitakötőkkel nem törődik, mert tisztában van képességeivel; de a fű alatt valami mozog, valami csillog, és ki is ér a fűerdő gyalogútjára egy aranyos hátú futrinka. A gébics pedig ráejti magát a szép bogárra, aztán eltűnik vele a bokorban, ahol a kapálódzó futrinkát “elhelyezi”... A kökénytüske a bogár hátán jön ki, és kész.

A gébics anya most etette meg a fiatalokat, és elismerően pislog, az atya pedig újra kiáll a leshelyre, de ijedten kotródik is vissza a sűrű szövevénybe, mert egy gém kanyarodik le a sárga liliom mellé, ahol alig tenyérnyi a víz, és a nefelejcsnek millió kis virága nevet a kék égre.

A gém becsukja szárnyait, fejét kissé felfelé tartja és megmerevedik. Csak kemény, sárga szeme él, mint a rideg üvegcserep. Érkezésére egy tucat béka csodás fejessel tűnt el a víz alatt, de ez a gémet nem érdekli, mintha tudná, hogy minden leszállása így kezdődik. És a patak elviszi ennek az ugrándozásnak az emlékét is; pár perc múlva úgy lehet érezni, hogy nem történt itt semmi. Az ijedtséget elvitte a víz, a loccsanások hullámai megnyugodtak a parton, a nap süt, a gém árnyéka csak árnyék, és csak azok a rideg sárga szemek élnek önmaguknak.

A gébicsek pislognak a bokor árnyán, és nem jönnek elő, bár a gém nekik nem jelent veszedelmet. A szitakötők újra elfoglalják helyüket a vörösfenyő cölöpön, sőt egyik majdnem a gém fejére szállt, hiszen olyan, mint egy szürke karó, amikor egyszer csak

felsivalkodott egy béka olyan halálos rémülettel, hogy az eszelős irtózat hangjaitól szinte borzongás futott végig a patak virágos ágya felett.

A part mellett mozgott a sás, és a gém feje olyan lassan fordult arrafelé, mint az óramutató. A mozgás kifelé tartott, és a sás szegélyén megjelent a béka, bár nem jószántából. A béka félig egy kígyó szájában volt, és hol nyekergett, hol sikoltozott.

A gém olyan gyorsan vágott oda, hogy a mozdulatot szemmel követni nem lehetett. Az első vágást követte a második, a harmadik... a kígyó tekergett, aztán elnyúlt, a béka siránkozott, mert a kígyó visszafelé hajló fogai nem tudják a zsákmányt elengedni. Végül a gém agyonvágta a békát is, és hozzálátott a nyeléshez, ami nem is volt olyan egyszerű, bár sem a béka, sem a kígyó nem volt nagy. Mindenesetre a fejénél kezdte el, de tíz perc múlva még csak ott tartott, hogy a fej – békástul – leérkezett, de a kígyó fele kilógott a szájából, s ez a kilógó rész még mozgott.

A gém nyelt, nyelt, időnként még ugrott is a nyomték kedvéért, s ilyenkor nyaka hullámokba görbülve nyomta le a kiadós falatot.

Végül úgy látszott, hogy leért az egész, mert a nagy madár bögye oldalra tolódott el, mintha egy tömött dohányzacskót nyelt volna.

A gébicsatya határozott megnyugvással látta a kígyó pusztulását, amelytől minden csontjában irtózott, de nem bújta még elő az árnyékból, amíg a gém nehézkesen fel nem lépegetett a partra, és csak erős nekifutás után tudott felemelkedni a levegőbe.

A táj ezután üres maradt, mert a kis gyíkokat nem lehetett látni, amint a csárda romjainak dombján lihegve hajkurászták a szöcskéket, és nem lehetett látni a piros fejű, zöld harkályt sem – a Küllőt –, mert éppen a Tölgy vastag ágának túlsó oldalán dolgozott. Csak a kopácsolása hallatszott, és látni lehetett, hogy ilyenkor apró faszilánkok és kéregdarabkák szállingóztak a földre.

A Küllő érkezését hangos rikkantások jelentették, bár a Tölgy jobban szerette volna, ha a jeles ács kevesebb feltűnéssel érkezik.

A Tölgy – mint a természet minden gyermeke gyengeségnek tartotta a betegséget, és szégyennek, ha valakire rászorult.

– Klü – klü – klü... – rivalgott a piros sapkás ács-mester, amikor Mutyusztól átvette az üzenetet – jövők-jövők, majd adok én nekik... klü-klü-klü már itt is vagyok!

– Látom, Küllő barátom – suttogta kesernyésen a Tölgy –, de nem bánám, ha kevesebb zajongással viselkednél, mert néha megfordul erre a héja, és nem szeretném, ha éppen itt tekerné ki a nyakat.

– Óvatos leszek – ígérte Küllő –, de ha oda kell vágni, hát oda is vágok.

És oda is vágott. Jól megkapaszkodott a rücskös kéregben, kemény tollú farkával megtámaszkodott, s így egész teste egy rugós nyelvű kalapács lett, amely a lábakkal volt megrögzítve. Először csak egy lyukat fúrt, amelybe beleöltötte hosszú, horgas tüskében végződő, ragadós nyelvét, de mivel nem talált semmit, kemény csőrével mérgesen lenyeste az útba eső gombákat.

– Klü-klü – mondta sokkal halkabban –, majd csinállok én itt rendet!

Eltelt fél óra; a lyuk helyén ökölnyi nyílás tátongott, amelynek falai azonban olyanok voltak, mint a vas.

– Szégyen, gyalázat! – csóválta piros fejét a harkály. – Egyetlen álcát, férget, szút nem tudok mutatni neked. De a gombákat kiirtottam, s olyan egészséges vagy újra, öreg Tölgy, hogy akár örökké is élélhetsz. Ezt a kis odút próbáld benőni, bár a te korodban ez már nehezen megy.

– Köszönöm, Küllő, majd megpróbálom.

A harkály ekkor óvatosan körülnézett, s mivel a messze környék semmi veszélyt nem mutatott, rikkantott egyet, elrúgta magát az ágról, és hintázó, nagy íveket vágva eltűnt a szálaskerdőben.

– Örökké – suttogott a Tölgy, és a papírra gondolt, az erdészre és a gyerekekre, akinek az egyik vállán az Irigy ül, a másikon a Bosszú, és tüdejében a Szűz örl az éveket.

Ekkor már nagyon meleg volt, és a lassan mozgó levegő szomorú gyantaszagot hozott valamelyik távoli fenyvesből.

A kocsi ekkor ért ki a régi útról a köves útra, s a lovak azonnal ügetésbe csaptak, de az erdész előre szólt:

– Menjünk csak lépést, Józsi bácsi.

A lovak kényelmes lépésbe ernyedtek.

A fiú felvette már a lódengallért, de még így is diergett.

– Anyunak megmondjuk? – nézett apjára. – Most már megint jobban érzem magam,

– Meglátja... tudod.

– Nem. Ebéd után úgyis lefektet.

– Nem bánom – nézett az apa a levegőbe –, megpróbálhatjuk...

A kocsi halk zörgéssel ballagott, de alatta, mint ostoba törvény kúszott a hideg árnyék, amit nem tudtak eltaposni sem a lovak, sem a nehéz kerekek.

*

Később egy-két társtalan felhő vitorlázott végig az égen, és észrevétlenül délután lett, amelynek árnyékaik már az alkonyba értek. A csalitosban egy őzsuta szoptatta kisfiát, aki ijedten kapta el fejét, valahányszor anyja felemelte lábát, és vakaródzott. Az anya ilyenkor újra visszaterelte gyermekét a cuclihoz, és

csak éppen azt nem mondta, hogy: – ...egyél, számár, csak vakaródzom, mert Zú akar az orromra szállni, és kullancsok vannak a fülem mellett.

A patakpartra visszaérkezett a gém, de begye lapos volt már, mint a deszka, mert a kígyót békástul átnyújtotta gyermekeinek. A kiscsémek jól látták anyjuk hatalmas begyét, és úgy néztek rá, mint az ember gyermekei egy várakozáson felüli, karácsonyi csomagra. Nem is csalódtak.

A mama – bár lehet, hogy apa volt, mert ezt nehéz eldönteni – gyorsan kiöklendezte a kígyót, aki még döglötten is konokul fogta a békát. A gémcsemeték akkora lármát csaptak, mint amikor egy háromgyerekes családban hat gyerekre való rántott csirke kerül az asztalra.

A gém ezek után szétvagdalta a váratlan nagy falatot, ami nem ment könnyen, de végül is betömte a csemeték száját, és amint párja megérkezett, azonnal elrúgta magát a fészekről, valószínűleg egy kis privát vadászatra, mert éhes volt. Hogy délutánig még hányszor fordult meg, nem lehet tudni, de most visszajött a patak mellé, ahol a délutáni ferde napsütésben különösen jól láthatók a kis halak. S a gém főleg ezekből él, de elnyelné a félkilósat is, ha lenne. A patak azonban ilyent ritkán ad, és kígyó is nagyon ritkán kerül a konyhára.

A gém árnyéka átnyúlik a vízen, s ez megnehezíti a halászatot, de amikor az árnyék megmozdul, s a halacsákák szétrebbennek, a gém már nyeli is az illetéket.

A gébics, nejével együtt, kidüllesztett mellel ül a kihajló ágon, mert két cickányt és két kis gyíkot kebeleztek be, az éléskamra tele van, tehát felesleges röpködésnek nincs semmi értelme. És ilyenkor veszélyes is, mert a karvaly ebben az időben szokta végigportyázni a patak mentét. Szerencse még, hogy a karvaly rendes madár, aki pár perc eltéréssel reggel jön, amikor még harmatos a fű, és alkonyat előtt, amikor a bokor árnyéka túlesik már a vízen. A karvaly itt alacsonyan jön, majdnem a víz felett, s ha valami ijedt madár felrebben, azt elkapja. Az persze más, ha az áldozatnak kiszemelt madár már repülésben van. Egyszer egy gyurgyalag szikrázott a víz felett, ragyogó zöld tollait villogtatva, amikor megjelent a karvaly, és megrohanta a gyurgyalagot. És ekkor csodálatos dolog történt. A méhészmadar egy villanással kitért, egy másik villanással már toronymagasan volt, aztán úgy otthagya az elkeseredett ragadozót, mint a versenyautó a söröslovat. Gébicsék a hasukat fogták volna a nevetéstől, ha ez szokásuk lenne, de kis szívükbe valami jó érzés költözött, aminek az emberek között. káröröm a neve.

Az összeomlott csárda kakukkfüves kis dombja már árnyékban van. A nap lehajolt a szálerdő mögé, s

a dombocska halmán, a bokrok szoknyája körül úgy bolyong a kakukkfű illata, mint a sóhajtó emlékezés.

A nap apró kis sárkányai, a gyíkok, már elbújtak, és nem lehet tudni, hogy hiányzik-e nekik az a kettő, melyeket gébicsatya vitt haza kedves családjának.

A nagy Tölgy alatt most óriási a sürgés-forgás, de ezt csak a Tölgy látja mégpedig elégedetten. A Küllő által leszórt korhadtt forgácsot kéregszilánkokat, gombamaradványokat hangyakaravánok hordják távoli, púpos nagy fészükbe, azzal a félelmetes rendszerrel és beosztással, amit az ember nem ért meg, a hangyák pedig nem magyaráznak meg.

A hangyaboly a nagy fától talán harminc méterre van, de Küllő távozása után fél órával már elindultak a fürkészők, ezeket rövidesen követték a teherhordók, és másfél óra múlva már végtelen, élő lánc kötötte össze a hulladékanyagot a hangyavárral.

Az üresen jövők közül egy-egy kivált, ha valamelyik teherhordó nem bírja a félcentis gerendát, és ketten húzzák a már kijárt úton, és a jövő-menők néha összeérintik csápjaikat, mintha valamit kérdeznének, vagy parancsot továbbítanának.

De a lánc mozog, és a Tölgy örömmel látja, hogy tisztul alatta a föld, tűnik el a gombahulladék is, és ha jól mozognak a kis robotosok, holnapra már nyom sem lesz a betegség szennyes termékeinek.

És amikor ellobban a nap, a Tölgy alatt nincs már egy szilánk se.

A boly pedig néma, mint az élet ismeretlen mélysége.

Később, nagyon halkan, megzendül az erdő. A mezőről beszalad a búzamezők, alélt szénarendek, suttogó kukoricák, út menti virágok kavargó illata; lassú szélben suttoznak a fák, valahol hazafelé dohog egy gép, utána öregesen kattog egy szekér, és amikor a feketerigó is betejezte álmos furulyázását, a völgyekből elindul az Éjszaka jámbor szállásmestere, az álom ágyazója, a csillagszemű Est.

Ekkor már elült a szél; az utakon a néma Sötétség botorkál, és szinte felszisszen, amikor itt-ott elpattan egy ág, sásolni kezd az avar, és sehogy sem érti meg, hogy az öreg vaddisznó kocának négy lába van, nyolc malacának harminckét lába van, és semmiképpen nem járhatna a levegőben.

Márpedig enni kell, ezért menni kell!

Nem messze, azt nem lehet mondani, csak ide az erdőszélre, ahol alig tenyérnyi a lucerna sarja, de a fiatalságnak éppen erre van szüksége. Különben is a szellő onnét jön befelé, s ilyenkor az anyakoca egy kis könnyelmű zörgést megengedhet szeretett gyermekeinek. Természetesen, ha az öreg koca megállna, a csíkos süvölvények is kővé dermednének abban a pillanatban; de miért állna meg? A levegő tiszta minden gyanús szimattól, s a fekete család úgy tűnik

el a lucernatábla fekete tepsijében, mint a kéményseprő az éjszakában.

Utánuk csend, hull a sötétség korma, s amikor már kellően befeketítette az erdei világot, a magasságok boltján kiragyognak a csillagok.

A Tölgy várt, de ez az ő hosszú életében nem jelentett semmit. A harkályvágta seb nem fájt, de érezte, hogy van, és keserű nedvet szivárogtatott a kis odú falaira, nehogy beleköltözzék valami csavargó bogár, odatojva petéit, amikor megint a Küllőre lenne szükség, újabb tisztogatásra, és sohase lenne vége a gyógykezelésnek.

A levelek kíváncsian suttogtak néha, de már jól fent volt a hold az égen, amikor Mutyusz megjelent.

– Beszéltem Balangóval – suttogta –, és elmondtam neki mindent. Azt mondta, éjfélre itt lesz, mert már régen látott, és most újra látni akar téged.

– Itt is vagyok – suhant meg egy árny, amelynek emberformája volt, de nem a földön állt, hanem súlytalanul lebegett a levegőben. Két nagy szeme csak most nyílt ki, s a két enyhén sugárzó szem nem mutatott sem jóindulatot, sem rosszindulatot. A két szem mérlegelő volt, majdnem közömbös.

– Csodát én sem tehetek – mondta. Amikor szólt, a szája látszott, s amikor leszállt a földre, lábai indultak el, és körüljárta a Tölgyet. Körüljárta, jól megnézte, aztán leült Mutyusz mellé, aki bizonyos tisztelettel adott helyet a föld feletti vastag gyökér hajlásában.

– Mutyuszban sok a jóindulat – mondta, s egyik keze látszott, amint a kis ember vállára tette –, de én csak ott segíthetek, ahol erőt kapok a segítségre attól, aki vár tőlem valamit. Ehhez persze az kell, hogy legyen is valamelyes ereje annak, aki kér...

– Nekem... – kezdte a Tölgy, de Balangó felemelte a kezét, s ez a kéz tiltóan megvilágosodott.

– Tölgy barátom, ne terheljük az Időt. Egészen mindegy, hogy mit mondasz, és mit érzel. Ha azt akartad mondani, hogy van erőd – mint ahogy azt akartad –, ez nem fontos, s ha azt mondtad volna, hogy nincs erőd, ez is mellékes. Egyedül az számít, amit én látok, s amit én tudok. És én nagy és sok erőt látok benned – nem is láttam ilyen öreg fát ilyen egészségesnek –, tehát segíteni akarok, mert a te időd olyan messze van még az Időben, hogy azt csak az ember ronthatná meg. Az ember pedig énram tartozik.

– Ez annyit jelent – szólalt meg Mutyusz...

– Majd meglátjátok. – Az árny kiegyenesedett, puhán megérintette a Tölgyet, és eltűnt, mint a kora őszi lehelet.

Mutyusz a bocskorát piszkálta, mert a kis ember ez alkalommal bocskort viselt.

– Balangó ilyen – mondta később. – De ha azt mondta, hogy segíteni akar, hát segít is.

– Az aggodás elmúlt belőlem – suttogott a Tölgy –, hallod a leveleimet? És azt mondta, hogy az ember őrá tartozik.

– Igen – bólintott az emberke –, de én jobb szereitem, ha már beszél valaki, hát: bű vagy bá, de világosan mondjon valamit!

Ekkor egy denevér kezdett keringeni a kis ember feje felett. – Mutyusz bácsi! – suhant el arca előtt. – Mutyusz bácsi, a kis róka nagyon rosszul van. Száraz az orra, mint a tapló. Csak nyöszörögni tud már.

– Meggyógyul! Mondd meg nekik. És nem is árt, ha kínlódik, legalább megjegyzi, hogy az erdő iskolája nem hülyéknek való.

A bőregér hangtalanul vágott a fák fölé, és kicsit később Mutyusz is kászálódni kezdett.

– Megnézem azt a taknyost – mondta –, mégis megnézem... hát pihenj nyugodtan, Tölgy barátom. A kis bocskorok az utolsó szónál már messze bent jártak az erdőben, de sakkal kisebb zajjal, mint amikor egy lepke vergődik a pókhálóban.

Azután mintha minden mozgás megállt volna az éjszakában, csupán a Hold ballagott robotos egyhangúsággal, és – fogyásban lévén – udvarát is szélnek eresztette, mert fényszűkében az udvartartásra már nem tellett.

Ilyen éjszakákon már nem éles az árnyék; nem csillog a fény a vizeken és ablakokon, nem leskelődik a Hold, mert nem is lát jól, bár más alkalommal szívesen kíváncsiskodik kutak mélyében, kertek alatt, bódult emberek szeme tükrében, öreg szobák mélyén.

*

De a Hold ma nem is kíváncsi, mert fázik, talán szidja a Földet, hogy elfogja előle a Napot, és mérgében kiutasította Szent Dávidot is, aki telehold idején benne hegedül.

A Hold tehát fütyül a Földre, didereg, és nem törődik vele, hogy ki mászik be kinek az ablakán, és miért.

Így azután nem láthatja Balangót sem, aki nem mászik, hanem belendül a félig nyitott ablakon egy kis szobába, ahol már úgymint többen vannak, mint kellene.

Balangó leül az ablaknál egy nagy karosszékre, egy kis asztal mellé, amelyen varrókosár van, szemüveg és javításra váró harisnyák.

Balangó: árnyék az árnyékban, de a szeme néz, és fehér izzásától felébrednek a halottak is.

Először a Láz ébredt fel, és nyugtalanul pislogott ki a paplan alól, ahol a kisfiú testét átölelve tartotta.

Balangó szeme az ablak felé int.

A Láz át van hevülve, és összeveri fogát már csak a gondolattól is, hogy most ki kell mennie a hűvös éjszakába.

Keletlenül kászálódik.

– Ez a dolgom – vacog –, most elküldesz, aztán megint vissza.

Balangó úgy nézett a nyúlós árnyra, hogy az egy pillanat alatt felszáradt, és az ablak szája szinte kihányta az éjszakába.

A két parancsoló szem ekkor az ágy végébe nézett, s lábtól, a takaró alól Irigy bújt elő; szemében valami keserű, ecetes vágy, a másik oldalról pedig a Bosszú, aki kancsal volt, s rángatódzó szája gonoszul görbült befelé.

Balangó csak nézte őket, amint ködrongyaikat összeszedték.

– Megyünk, megyünk, Balangó úr – csikorgatta fogát a Bosszú –, akad még dolgunk az emberek között...

A két szem megvillant, és a bajtársakat úgy kivágta az ablakon, hogy alig tudták összeszedni magukat az udvar árnyékai között. Amikor feltápáskodtak, Irigy megszólalt:

– Ennek a mocskok Balangónak van a legjobb dolga a világon.

– Lesz rá gondom!! – rángatódzott a Bosszú, és ez jólesett nekik, bár mindketten tudták, hogy ennek a fenyegetésnek semmi értelme nincs.

Balangó csak ült, és pár perc múlva az erdő tiszta, illatos éjszakai levegője kezdett befolyjni az ablakon. Először csak a földön kúszott, aztán térdig ért, aztán elnyelte az ágyat, faliórát, és emelkedett egészen a mennyezetig.

A fiú verejtékes homloka felszáradt, besüppedt melle telten emelkedett, szíve lelassult, izmai álmosan elernyedtek, és alvó gondolatai felébredtek.

– Erdő! – ébredtek a gondolatok. – Erdő! Érzed? A fiú megmozdult, nyújtózkodott, és olyan csodálatosan könnyűnek érezte magát, hogy majdnem felébredt.

– Talán álmodom?

Balangó felemelte a kezét. Albert lába alatt ropogni kezdett az avar, és emlékezett már a reggelre, amikor hazulról elindult. És ez nem is volt furcsa, pedig soha eddig nem engedték el egyedül.

Ropogott az avar a régi út kerékcsapásában, és ki látott már a nagy tisztásra, amelyen a Tölgy állt. Nem, ez nem álom – gondolta, és azután már nem is gondolt rá többet, hogy amit lát, hall, érez: álom lehetne.

Kezében kurta fütykös, vállán tarisznya, és orrában a fagyal virágjának bódult illata.

Eddig nem is gondolt rá, hogy ez a fagyal illata, igaz, azt sem tudta, melyik a fagyal. Eddig minden cserjére azt mondta: bokor. És minden illatra azt, hogy: szag. És minden lombos fára azt, hogy: fa.

De most ismerte őket.

Elsősorban a Tölgyet, amely magányos volt, titokzatos és mindig elérhetetlen, mint egy távoli hegyom.

A tisztáson piros gombák és fehér margaréták őrizték a csendet, és a fiú megilletődve ballagott a lágyan suttogó Tölgy óriás árnyékában; csak amikor odaért, látta meg a kis öregembert, aki a fa mellett ült.

Ez az ember Mutyusz volt, de ezt Albert nem tudta, sőt Mutyusz is csak álmodta az egészet, hiszen minden, ami történt, Balangó akarata volt csupán.

A kis öreg valamit forgatott a nyárson. A tűznek már csak a parazsa élt, és nagyon kellemes illatok szállongtak a levegőben.

– Jó reggelt, bácsi – mondta a fiú, és Mutyusz csak intett, hogy: üljön le, mert éppen a falatot dugta a szájába.

És Albert leült, elővette tarisznyáját, mert mindez nagyon természetesnek látszott. Valami nyugodt biztonság úszott az erdő nehéz illatában.

A tarisznyában kenyér volt, szalonna és újhagyma, két alma, sajt, s egy olyan csodálatos bicska, amelyent Albert még nem is látott.

Meglepetés! – gondolta. – Nagymama ígérte, ha meggyógyulok...

– Szép kés – mondta az emberke –, nem is láttam még ilyen szép kést. Vigyázni kell vele, láttam: nagyon éles.

Albert kiterítette a kenyérruhát, és rendben kirakta a kis elemőzsiát.

– Megkínálnám, bácsi, ha elfogadja.

– Köszönöm – bólintott Mutyusz –, de előbb az enyémet. Tartsd a kenyered.

Mutyusz mély keresztet vágott egy húsos gombába, a kereszt hasítékába vaját kent, megsózta, nyársra tűzte, és az eleven parázs felett megsütötte. Aztán áttette a fiú kenyérére.

– Várj egy kicsit, még forró... aztán, ha kell még, szólj, van elég.

A fiú idegenkedve nézett a gombára. Egyszer roszsul lett a gombától, s azóta még a szagát sem szeretete... de mit mondjon ennek a kedves öregnek, hiszen ezt sem tudja megenni...

Ekkor valami nagyon kellemes, meleg ételszag kúszott az orrába, amitől összefutott a nyál a szájában, és gyomra illetlenül nagyot kordult, mintha azt mondta volna:

– Gyerünk azzal a gombával; éhes vagyok! Albert később bevallotta, hogy ilyen omlós, ízletes, illatos ételt még életében nem evett.

– Szabad még kérni... bácsi?

– Mutyusz. Szólíts csak Mutyusznak...

...Mutyusz bácsi.

– Mondom, hogy van elég. Ez vargánya, de lehet más gombából is.

És Albert evett, evett... Mutyusz pedig elvette a fiú egyik almáját, s azt hámozgatta.

Az ételszag aztán elszállt; megettek mindent, a bicskákat becsattintották, aztán csak ültek, mintha vártak volna valamire.

De a reggel békés, gondtalan öröme nem volt már sehol. A nap elé felhő kúszott, az erdő elcsendesedett, a Tölgy levelei úgy zörögtek, mint száraz koszorúk a temetőben, és a fiú szíve valami növekvő félelemtől úgy verte magát, mint rab madár a hálóban.

– Mindjárt jönnek – mondta Mutyusz.

– Kik? – rebbent meg Albert.

– Hát a favágók. Az erdész kiadta a parancsot, és – tudod – szigorú ember...

A Tölgy mélyen zúgni kezdett; ez a zúgás olyan volt, mint a távoli orgonaszó. Nagyon távoli és nagyon szomorú.

– Nem tart sokáig – mondta a kis ember, és felnézett a Tölgyre –, pedig kár érte. Úgy hallottam; meg akarod számolni az évgyűrűket? Hát most majd meg számolhatod...

– Nem! – ugrott fel a fiú. – Mutyusz bácsi, most már nem akarom! – és vértelen arcában irtózva lán-golt két riadt szeme.

– Késő! Már itt is vannak. Fogd be a füled... A Tölgy mellett két ember állt már ekkor, és Albert meg sem kérdezte, honnét jöttek, mikor érkeztek.

Az egyik ember felnézett a fára.

– Arra dől, innét kezdjük.

– Jaj – suttogetta a fiú –, jaj! – És nem tudta szemét levenni a Tölgyről, amelybe a gyökerek fölött mélyen rágta már be magát a nagy fűrész.

– Nézd, milyen egészséges a fűrészpor... mint az üveg... bizony, nem pudvás "böhönc" volt ez a fa, és még századokig élhetett volna.

A fiú már nem tudott szólni. A nagy fűrész mintha a szívét vágta volna, s a fogak kegyetlen károkozásába elmúlt idők haldokló napjai hörögtek.

– Állj félre, mindjárt dől – intett Mutyusz... bizony, nagyon meg kell gondolni, mit kíván az ember.

Albert arca elé kapta a kezét, és mégis látta, hogy végtelen lassan nyílik a fűrész nyomában a rés, aztán egy roppanás, és az öreg fa dőlni kezdett.

Először lassan, mint aki nem hiszi el, hogy meg kell halnia, aztán törve-zúzva akkorát ordított, mint-ha a hegy dőlt volna össze.

Utána mélységes csend.

– Kár – szólalt meg a kis öreg –, nagy kár. Aztán odament a tuskó óriási lapjához, és letörölgette.

– Na, gyere, most megnézheted.

– Nem bírom – ingadozott a fiú.

– Sokat kibír az ember, ne félj. Akartál valamit: itt van. Viselned kell a következményeket. Látni akar-

tad az évgyűrűket, most megszámolhatod... de még az is megtörténhetik – ha ujjaddal lassan végigkörö-zöl az évmutató körökön –, hogy látsz mindent, ami volt, hiszen a Tölgy a múltból, a levegőből, a föld-ből, esőből, hóból, tavaszból, nyárból, őszből, télből, az Időből építette fel magát, és láthatatlan kis sejtjei-be beleépített mindent, ami itt körülötte valaha meg-történt.

– Na, gyere, most már mindegy...

S a fiú – maga sem tudta, hogyan – rogyadozva odament a csonk mellé, és leült a fűrészvágta, másfél méteres gramofonlemezre.

Szívdobogása már elmúlt, kicsit meg is nyugodott, de nagyon elesettnek érezte magát, és szomorúan gyengének.

– A közepére tedd az ujjad: ott kezdődik; aztán menj végig minden körön...

Albert reszkető mutatójára alighogy megérintette a középső sötét részt: elhomályosult minden, s a fiú egyszerre könnyűnek érezte magát, mintha ágyban feküdne, s egyszerre valaki kinyitotta volna az ablakot.

... először csak a szél suhogását hallotta, és a csil-lagos eget látta; valahol a meredek domboldalon hul-lott a makk, és gurult le a meredeken, mintha egerek szaladtak volna az avaron.

A halk zörgés megállt itt, megállt ott, ahol makk-szemek fészket találtak az avar bölcsőjében, csak egy szem szaladt messze a többitől, és szinte fejest ugrott egy kis gödörbe, amit talán a borz ásott, talán a róka, de ez a makk szempontjából nem is volt fontos.

– Így kezdődött – hallatszott Mutyusz hangja, aki úgy látszik, mindent látott a fiú elrévült tekintetében.

A kis gödröt aztán betemették pihenni vágyó, szá-raz levelek, betakarta a hó, de tavasszal megállt ben-ne a nedvesség, és a makk élni kezdett, hogy mint makk elmúljon, de éljen mint fa.

A gödröt már csak azért is jónak lehetett mondani, mert minden cserje túlnőtte, dél körül mégis kapott elég napot.

A fiú mindezt látta és hallotta.

Ujja most már magától indult el, mint a gramofon-tű a lemez barázdájában, csak nem kívülről kezdte, hanem belülről, és egyik körből át kellett lépni a má-sikba, mert ezek befejezett körök voltak, és nem csi-gavonalban futottak.

Ujja már kilépett a középpontból, és a kis fa már fél méterre kiemelkedett a gazból. Most már Tölgy volt, erős, kemény és parancsoló.

Tisztelte a Napot és más senkit. A kis gödör min-dig nedves volt; a tavasz, nyár, ősz szinte egymásba estek, s alig mozdult a fiú ujja, már szállongani kez-dett a hó.

A körök egyre tágultak, és eleinte nem volt ben-

nük más, mint az évszakok változása. Virág, mag, levélhullás, nyári villámlás, őszi álomra készülődés, téli fagy, varjúkárogás, aztán olvadás, hogy odahal-latszott a patak vizének zagyva rohanása.

A kis tölgy ekkor már embermagas volt, és kilátott az útra, ahol néha dülöngélő szekerek mentek a patak gázlója felé, mert híd akkor még nem volt.

Albert ujja – ha végigjárta – átlépett egyik körből a másikba, s magától indult el, amíg be nem járta az egész évjelző gyűrűt.

De ezalatt nemcsak a Tölgy nőtt – ahogy szélesed-tek a karikák –, hanem a többi fák is. A cserjék már lemaradtak, a füvek elvékonyodtak, a virágok nem virágoztak, mert a fák alatt nőtt az árnyék. Nap nél-kül pedig nincs élet.

A Tölgy ekkor már ötméteres lehetett. Sudár, egyenes, ágai szabályosan tárultak szét, majdnem pontosan úgy és akkorára, mint földben a gyökerei. Körülötte majdnem ugyanolyan nagy tölgyek, cser-fák, kisebb gyertyánok növekedtek, és verekedtek a fényért a levegőben és a vízért a föld alatt.

A mutatóujj – talán a tizenötödik körben – éppen télbe ért. Ebben az évben különösen nagy volt a hó, és fákat repeszítő a hideg, amikor hallani lehetett va-lami távoli zajt, ami hóropogáshoz és ágtördeléshez hasonlított.

A növekvő láрма a Tölgy felé tartott, és már törve-zúzva – látni is lehetett egy óriás vadkant ré-mült rohanásban. Szája tajtékozott, s orrlyukain füs-tölve tört ki a pára, és mögötte...

– Farkaskutyák... – lehelte a fiú.

– ...nem! – hallatszott Mutyusz hangja. – Farka-sok! Ne felejtsd el, ez sok-sok éve történt...

– Jaj!

A farkasok közül egy már elérte a disznót, és ol-dalról a torkának ugrott, de a kan megperdült, s eb-ben a perdulásban villámgyors odavágás is volt.

A farka megtorpant, a kan előrezúdult, de ott ma-radt a farkas, szinte két halomban. Egyikben a test ami még kicsit mozgott –, a másikban a tüdő, máj, belek. A borotvaéles, szörnyű agyar egész munkát végzett. Azt még lehetett látni, hogy a farka mara-kodva szedi szét a testvért... aztán – az időmutató kisujj meg nem állhatott – már újra tavasz volt, és új-ra tél.

A következő években alig történt valami, pedig már a hatvanadikat számolta Albert. Ezek az évek olyan gyorsan lobbantak el, hogy a madárdal vissz-hangjára szinte ráhullott a hó, s a vadcseresznye fe-hér szirmait mintha a hópelyhekkkel keverte volna össze a szél.

Később, valamelyik körben, a fiú borzongást ér-zett, mert borzongott a fa is. A nagy fűrész rekedt hörgése betöltötte a völgyet, s a fák zuhanása úgy

hallatszott, mintha kínlódó óriások ütöttek volna a földre haláltusájukban.

A Tölgy reszketett, mert már ő volt soron, amikor a kis mókus felszaladt a törzsén, s az emberek oda-néztek.

– Szép fa – hallatszott egy távoli hang. – Hibátlan. Száll a füst, s egy öregember nézi a Tölgyet.

... hagyjátok meg... magnak való!

A borzongás elmúlt, hiszen már nyár van újra. A patakon híd, idébb egy nádfedelű csárda, előtte gé-meskút. A Tölgy egyedül áll százéves szépségében a tisztáson.

A csárda kéményfüstje már hó felett száll, a Tölgy ágkarjai messze oldalt nyúltak ki az elmúlt nyáron, s az egyik ágon egy nagy bagoly leskelődik a csárda ablakára, ment éjszaka van, s az ablak fojtott világos-sága olyan gyanakvással nézi az éjszakát, mintha tör-ténnie kellene valaminek, amit hírül kell adni a benn-valóknak.

De nem történik semmi.

Lágy cimbalomszó verdesi belülről az ablakot, mint a névtelen szomorú mámor, aztán újra nyár, újra tél, szekerek zörögnek az úton, távolabb dörrenik a puska, s egy koronás, szép őzbak támolyog ki a tisz-tásra.

Oldala véres, s a Tölgy alatt összeesik.

De ekkor már sarjerdő van a nagy fa körül; alatta a tisztáson csak moha, füvek, egy-két virág és időn-ként gombák.

A sarjerdő sűrű, mint a kender; onnét rohant ki a bak, és onnét jönnek ki kutyák és emberek.

– Itt van! – kiált egy legényke, és leveri a kutyákat a bakról. – Kinél van szög?

Nagy, kovácsolt kampósszöveget vernek a Tölgybe, s erre akasztják a bakot. Vére a durva kéreg repedé-seiben keresi az utat a föld felé, amíg elapad.

A Tölgy érzi a szöveget, idegen testet a testében, de ez nem fájdalom. Érzi, és ez rossz, mert felesleges. De a megsebzett sejtek és nedvek már körülfogják, s a csersav enni kezdi a vasat.

Az évek körei ekkor már métereseek, de Albert ujja nem jár sem gyorsabban, sem lassabban. Az évek egyre hosszabbak, az évszakok jobban elválnak, s egyik tavaszon elég sokáig hallani az erdőből puska-ropogást.

Vadásznak – gondolta a fiú...

– Igen – válaszol Mutyusz a gondolatra –, de va-dászok vadásznak vadászokra. Ez háború, fiam. Az emberek közt időnként felgyülemlik a rossz, a ha-zugság, a harag, az elnyomás keserősége, az irigy-ség, a kevélység, a hiúság, s egyszer csak lángra lob-ban, és nem lehet eloltani, csak vérrel...

A puskaropogásba most már ágyúk is beleszóltak, aztán távolodott a zaj, és – miként régebben az őzbak

– egy fiatal katona támo­ly­gott a Tölgy alá. Leroskadt a földre, hátát a fának támasztotta, és bal kezét a mel­lére szorította, ahol sötét folt nőtt egyre nagyobbra.

Aztán aszályos nyár jött, a minden háborúk éhes tallózója.

Az öreg csárdás a pitvarban ül a padon, és szemé­ben nem az van, amit néz, hanem amit lát.

Egy kis halmot lát a Tölgyhöz nem messze, a ha­lomba fejfa állítva, rajta elszáradt koszorú.

Később kijön az asszony, leül az öreg mellé, kezét ölébe ejti, és nem szól, mert mindketten tudják, amit tudnak.

A vénember köhög, aztán kezét felesége karjára teszi.

– Úgy gondoltam, Mari, tegyetek a kis katona mellé... ha sor kerül rá...

Az asszony vállá meghajol, aztán felkel, és be­megy a házba.

Tél, szigorú, szeles, havas tél. Hirtelen tavasz, nyár, s amikor az őszi szelek orgonálnak az öreg Tölgy ágai között, a kis katona már nincs egyedül.

A csárda tetejét pedig bontogatja a szél, mert el­hagyták az emberek; de nem is törődik vele senki, mert a csárdának nincs már sem ajtaja, sem ablaka; csak a szél kavarg az elhagyott ivóban, és sikoltva hordja ki a kéményen régi tüzek, nevetések, átkok, nóták és táncdobogás holt hamuját.

Hangos az üres csárda, és a betévedt száraz leve­lek zizegő forgószélében a romlás keserű táncát járja az Ősz.

De a Tölgy körül lassan újra felnő az erdő, vágha­tó lesz az erdő, tehát eladható.

És az a félelmes várakozás újra kezdődött abban az évgyűrűben, amely éppen a fiú ujjá alatt volt. A Tölgy minden levelével az utat figyelte, hogy mi tör­tenik rajta, de ebben az időben – nincs már se csárda, se híd – az út is előre­gedett, és nem járt rajta más, csak az Idő.

De a veszedelem nem az úton jött, nem kocsin, csak úgy gyalogosan, az erdő felől.

A Tölgy érezte, hogy közeledik, s amikor hangok hallatszottak, a Tölgy legmélyebb gyökerétől legma­gasabb ághegyéig érezte, hogy a baj megérkezett.

Pedig pár ember volt csak, de az öreg fa tudta, hogy a bajhoz két ember is elég. Köztük lépegetett a nagy szakállú erdész, és ha nem szóltak hozzá, a föl­det nézte. Ha válaszolt, felemelte fejét, és a kínos ud­variasság úgy vonaglott az arcán, mint rács mögött a lázadás.

Kiértek a tisztásra.

– Hát ez az öreg böhön?

– Ez magfa – nézett az erdész udvarias utálattal a vevők vezetőjére, akinek mérhetetlen hasát alig érte át az arany óralánc. – De nem is esik a vágásba.

– Hát majd beleesik, fiam... mindent el lehet in­tézni, érti? Mindent! Csodás deszka lesz belőle... A kíséret alázatos elismeréssel vigyorgott, az erdész szeméből pedig az átok fekete lángja csapott ki, és mintha egy koporsó indult volna el a levegőben.

A feszültség még tartott egy kis ideig, de aztán megnyugodott a fa, és elernyed a fiú ujjai alatt is a várakozás.

És a következő évben újra letarolták az erdőt. Újra csattogott a fejsze, újra károgott a fűrész, de ezek a gyűlöletes hangok a Tölgynek már nem mondtak semmit. Az sem, amikor a szakállas erdész körüljár­ta, méregette, de a szemében szeretet volt, sőt tiszte­let.

Egy fiatal gyakornok jött akkor oda, s az erdész méregetését gyilkos szolgálatkészséggel azonnal fél­reértette.

– Én is felmértem már... – intett a Tölgy felé - a legnagyobb fűrész majd elbánik vele. Az ilyen vén dög már csak a helyet foglalja.

A szakállas arc szinte megkövült, aztán olyanokat mondott, hogy Albert majdnem elkapta az ujját a tus­kóról. Albert ilyeneket még nem is hallott. Az ő apja szelíd ember volt, nem kiabált, és nem káromkodott; de ez a régi erdész nem volt szelíd ember, és igenis káromkodott.

Szerencsére a becsületes mutatóujj nem állt meg, mert már újra kicsattant a tavasz, rigó furulyázott az alkonyatban, és a virágba borult vágás felett hosszú csőrű madarak kergették egymást korrogva és pisz­szegve a szerelem bódulatában.

Hol voltak ezek a virágok eddig? – villant fel a fiú­ban a gondolat, hiszen a szálerdő örök árnyékában legfeljebb a harangvirág néma csengettyűi hajlongtak eddig, ha arra járt a szél, és más semmi. Hosszú-hosz­zú évek óta nem volt itt virág, és most, hogy újra rá­nézhetett a tarvágás földjére a Nap, egyszerre millió virág nevetett az égre, és a felhőben szálló virágportól némelyik kis róka akkorát tüszszentett, hogy az anyaró­ka minden szőrszála égnek meredt az ijedelemtől, mert ezt még a botfűlű ember is meghallhatta.

De az ember, az egyetlen ember, aki ekkor az er­dőn járt, nem hallotta meg, és nem is gondolt a pus­kára, mert a Tölgyet nézte.

Fiatal erdész volt – talán új ember a szakállas he­lyett –, körüljárta a fát, és megemelte a kalapját, mert az Idő, a Természet, az Alkotás ilyen gyönyörűsége előtt mást nem tehetett.

A fiú keze reszketni kezdett.

– Apa – sutto­gta, és szeme elborult –, apa...

– Igen – hangzott Mutyusz hangja –, még fiatal­ko­rában. – Nagyon szerette ezt a fát, de téged jobban szeretett...

A mutatóujj azonban, ha reszketett is, továbbballa-

gott, bár Albert most nem látott semmit, mert a szemé tele volt könnyel, és arca eltorzult.

– Meg kellett volna, hogy verjen... akkor nem történt volna semmi...

– Téged soha nem vert meg apád, tudod...

– De most meg kellett volna!! Nagyon! Ha nekem fiam lesz... de én nem házasodom meg. Ezt meg is írtam a naplómban...

Mutyusz halkan nevetett, de a nevetést a nyári hőség levegője ringatta már, s az őszi eső halk kopogásában halt el.

A csárda összeroskadt már, s a két sír megsüppedt, mint a régi bánat.

A hidat elvitte a tavaszi áradás, a hídlábak szétmállottak, csak az az egy maradt meg, amelyik a vörösfenyő volt.

Az évek egymásba nyúltak, a régi út elhagyatott lett, és a fáradt ujj az utolsó évgyűrűbe lépett át.

– Százkilencvenkilenc – suttogta a fiú, és fel akarta emelni kezét.

– Menj végig azon is, ha már elkezdted...

Százkilencvenkilenc – gondolta a fiú –, és én vagyok az oka, hogy nem lesz kétszáz... A szorongó csendben ment a fáradt ujj, s a régi út felől zörögni kezdett egy kocsi, látni lehetett már, ahol a tengelyvég megütötte a bokrokat, és kibukkant a tisztás szélén két ló feje.

Aztán a kocsi, Józsi bácsi és Albert apjával.

– Mutyusz bácsi! – rettent meg a fiú. – Ez nem lehet... én itt vagyok... és ott is?

– Nem te látod, amit látsz, a Tölgy látta...

Áll a kocsi, a lovak füvet tépnek, s a hangok is most egészen közel jönnek.

– Béla bácsi csak a hasznót nézi, és ha az emberek fák lennének, rövidesen deszka lenne az emberiségből... Mi bajod van, Albert?

– Semmi... – és most elborzadva látja saját arcának eltorzult gonoszságát, de ijedten látja meg a két kis ködszerű gnómot vállain.

Kik azok, Mutyusz bácsi?

– Az Irigy és a Bosszú... Most súgják neked a tanácsot, és te halálra ítéled a fát.

De látja apja szomorúan keserű arcát is és a piros ceruzát.

– Ide nézz!

A ceruza remegve kanyarodik.

– Most már beleesik a vágásba, és megolvashatod az évgyűrűket...

– Köszönöm – mosolygott a fiú, és Albert most szeretné leköpní azt a másikat.

Balangó közben átnézett a többi szobákba is. Elrendezte a szülők s a nagyanya álmait; és elültetett bennük gondolatokat, melyek csak akkor szülehetnek meg, ha szükség lesz rájuk.

Az érkező hajnalra rábízta, hogy döntse az erdei levegőt, ameddig lehet, s ezt a parancsot adja át a reggelnek is. Aztán kilendült a levegőbe, és eltűnt a homályban.

*

Amikor a fiú felébredt, már fényes reggel volt, de a szobát megtöltötte még az erdő hűvös, hajnali levegője.

– Álmodtam – indultak el a fiú ébredő gondolatai, és úgy érezte, ezt az álmot nem szabad elmondania senkinek, még a naplónak sem.

Ez a gondolat nem volt fogadalom, és nem volt akarat, mégis úgy megült benne, mint a kő.

Az este lázas volt, teste verejtekben úszott, s a betegség nehéz párája szinte fullasztotta, most pedig száraz, hűvös minden.

Szíve nyugodt volt, és új vágyai születtek. Egész teste könnyű lett, és amikor a külső ragyogásra nézett, az álmos gondolatok zsilipje átszakadt.

Hirtelen felült, mintha kiáltani akarna, de aztán csak arcát hajtotta tenyerébe, és sokáig úgy tartotta.

– Százkilencvenkilenc... százkilencvenkilenc... – suttogta – a Tölgy él, él!! és csak én tudom, hogy jövőre kétszáz lesz.

Feküdt bágyadt révületben, de a testében, a gondolatai között, a szobában s a külső ragyogó reggelben is testetlen boldogság lengett. Tervek és vágyak, közelebb és távolabb, utak és szándékok, de mind a lehetőségen belül és a valóság határtalan szárnyain.

Már majdnem elaludt újra, amikor csendben és lefelkelve nyílt az ajtó.

– Albert, itt a doktor bácsi!

– Kezét csókolom, anyu. Nincs lázam.

– Leült kicsit az irodában. Tedd be a hőmérőt addig. Tegnap egész nap lázas voltál.

– Régen volt, anyu...

Az asszony elgondolkodva állt az ágy mellett.

– Csodálatos, hogy idehozza az erdő szagát a szél...

– Nincs is szél, anyu...

– Az éjjel be akartam jönni, hogy betakarjalak, ha álmodban kitakaróztál volna, de olyan mélyen elaludtunk. Jól betetted a hőmérőt?

– Nézd meg, anyu, nem akarlak becsapni. Az asszony keze Albert hóna alá csúszott.

– Egészen száraz vagy... – Aztán a fiú homlokára tette a kezét, és elgondolkozva ott is hagyta.

– Nem értem.

De a doktor sem értette.

– Persze, az előfordul, hogy a beteg reggelre láztalan...

– Nem csaltál, Albert? Mert ilyen már előfordult... persze az éjjel agyonizzadtad magad.

– Nem, doktor bácsi. Teljesen szárazan ébredtem.

A doktor hümmögött, közben a fiú csuklóját fogta. Aztán a vállát vonogatta:

– Nem értem!...

Végül is szinte mérgesen azt mondta:

– Ül fel, Albert! Dobd le azt a bűdös kabátot! A doktor aztán munkába vette a fiú százszor átvizsgált, vézna kis testét. Először összevissza kopogatta, utána megfogta két karját, és eltolta magától, mintha most látná először.

Aztán a sztetoszkópot vette elő.

– Sóhajts, az áldóját, sóhajts!

A fiú sóhajtott.

– Köhögj!

A fiú köhögött.

A doktor maga elé nézett, majd a mamára nézett, és megvakarta fejét. Aztán szó nélkül összecsomagolta holmiját.

Kinn pedig azt mondta az anyának:

– Nem is merem mondani: alig hallható kis zörejek, semmi szörtyögés, semmi húzódás, reszelés, szóval: semmi. Nem is rendelek semmit, nem írok fel semmit. Hogy mi történt: nem tudom.

Az irodában pedig az erdésznek:

– ... engedjétek kedvére; normális határok között jöjjön, menjen, tegyen, amit akar. Majd egy hét múlva megnézem megint. Azt hiszem, tévedtem, és ennek nagyon örülök... De nem értem, nem értem!...

Az erdész kikísérte a vendéget, s a homályos iroda egyedül maradt. De később árnyék mozdult a nagy kályha mögött. A kályha ajtaja csendben kinyílt, és Balangó tűnt el a nyitott ajtó sötét torkában.

A nagy fekete kövön már felszáradt az éjszakai pára, és Mutyusz is felébredt, mert a kis ember egy-két órai alvással is beérte. A meteorit egyik oldala erősen megnyúlt, s ez alatt tanyázott Mutyusz, ha nem volt semmi dolga – ami ritkán fordult elő –, vagy ha aludt.

Az erdő lakói tiszteletben tartották Mutyusz magányát, aki többnyire úgyis kívül tartózkodott, vagy előjött, ha kérelmező közeledett a nagy kő felé.

Balangó érkezésére is azonnal kinyitotta szemét, és felült.

– Elintéztem – mozdult szája az árnyak –, a gyepekben van még annyi erő, hogy segíthettem. Szólj majd a Nyár asszonyának, a többi az ő dolga, és ő segít is, hiszen Anya.

– Tudok mindent!

Az árny keze láthatóvá vált, és elutasítóan intett.

– Senki sem tud mindent! Legyen rajta a szemed; az ember furcsa jószág, s a gondolatok között néha elkallódik.

– Köszönöm, Balangó.

– Felesleges. Segítettem, mert lehetett segíteni és ha lehet, akkor kell is.

– A Tölgy?... – kérdezte a kis ember.

– Mutyusz barátom, bocskorodba szállt az eszed? Azt mondtam, hogy: elintéztem.

Mutyusz bűnbánóan hallgatott.

... a kis rókával pedig nem, törődhetsz többé!

Már úgyis túlmentél a határon. Kezdesz öregedni, Mutyusz...

– Én...

– ...és sokat beszélsz, Mutyusz. Magad is tudod, hogy az élők a pusztulásból élnek, és ha te azokat is meggyógyítod, akik önmagukat ítélték halálra, mi lesz akkor az élőkkel? A gyógyíthatókat gyógyítsd, de ne avatkozz a Rend útjába, mert elpusztítod az élőket.

– Igen! – sóhajtott a kis ember, és olyan kicsi lett, mint egy pecsétnyomó, bár ezt most nem akarta. Ez csak a beismerés volt, és Balangó mást nem is akart, mert amikor Mutyusz körülnézett, már nem volt sehol.

A kis ember ekkor éktelen haragra lobbant, és csak hosszas hallgatás után határozott úgy, hogy nem káromkodik. Sőt, később elnevette magát.

– Balangónak igaza volt, ezen kár lenne vitatkozni. Alaposan megmosta a fejem, ez is igaz, de! De: a gyepek gyógyul, a kis róka gyógyul, és a barátom, a Tölgy megmarad! Én pedig beszélek a Nyár asszonyával, aki mindenütt ott van, s éppen ezért sehol sincs ott.

Mutyusz! – mondta végül önmagának. – A fejmosás határozottan megérte!

A reggel éles volt, világos, Albert mégsem tudott számot adni magának róla sem akkor, sem később. Úgy érezte, hogy ez a reggel több és más, mint az eddigiek, de nem tudta felmérni, hogy miért több, és mennyivel más. Ha később visszagondolt rá, tisztán látta minden színét, moccanását, de ez az egész nap valahogy nem volt folytatása az előbbieknél, és nem volt kezdete az utána következőknek. Ez a nap mint ha mindig lett volna, kezdet nélkül, vég nélkül, de nem lett belőle sem múlt, sem emlék.

Csodálatos nap volt!

Ugyanaz az út, ugyanaz a fény, és mégis más. Minden erősebb lett, tágabb, szebb, ismerősebb, érthetőbb és világosabb. Minden mondott valamit, minden kérdezett valamit, minden bokor mögött tenni lehetett volna valamit, minden virágból pár szálát hazavinni, örömet szerezni, kis kertet csinálni, botot faragni, mindent megismerni, kikutatni, megkérdezni, védeni, megtartani és szeretni, szeretni!

Még Józsi bácsi kalapja is más volt: kissé zsíros, az igaz, de éppen ő mondta, hogy így tartósabb, és leperreg róla az eső.

Az erdőig nem is szóltak egy szót sem. A lovak maguktól fordultak rá a régi útra, mintha úgy érezték volna, hogy másfelé menni egyáltalán nem is lehet.

Józsi bácsi sem szólt egy szót sem, hiszen tegnap is erre mentek, és az erdész is hallgatott, mert neki teljesen mindegy volt, hogy merre mennek. Mintha valami nyugodalmas bódulatban úszott volna a kocs, ami úgyis a végére ér valaminek, amiről úgysem lehet tudni, hogy vég-e vagy csak kezdet.

S a lovak újra megálltak ott, ahol tegnap Mutyusz állította meg őket, és a kocsis megeresztette a gyeplőt, hogy harapjanak egyet-kettőt, hiszen itt álltak meg tegnap is. Itt mondta az erdész, hogy legjobb helyen álltak meg.

És a fiú szemének lágy tükrében felállt a Tölgy.

– Százkilencvenkilenc – suttogetta.

– Mi az, fiam?

– Szép fa, apa... ugye, legszebb az erdőn.

– Igen, fiam.

Csend lett, csak a nyár zsongott körülöttük. A nagy tisztáson egy fecskéfarkú lepke hintázott át, a lovak a füvet rágták, s a hosszú szárú margaréták a kocsira néztek.

– És ugye, nem engeded kivágni, apa?

Albert csak most nézett fel, és vértelen kis kezét apjáéra tette.

– Nem engedem, Albert.

Az erdész hangja tördelten rekedt volt. Nem nézett a fiára, csak átölelte egyik karjával. A Tölgy nézte a két embert, és a kétszázadik év elején felírta őket. Aztán csak ültek.

A fiú később cinkos mosolygással az öreg Józsira mutatott, aki áldott nyugalomban aludt a bakon.

– Alszik! Apa – suttogetta tovább –, olyan furcsát álmodtam az éjjel. Fiatal voltál, amilyenek én soha nem láttalak. Alig ismertelek meg. Itt voltál ezen a tisztáson, körüljártad ezt az öreg fát, és megemelted a kalapod... Igaz ez, apa?

Az erdész döbbenet nélkül nézett fiára.

– Igaz, Albert...

A kocsi szinte megrokkadt alattuk.

Ekkor az egyik ló felvágta a fejét, és nyakához csapott, mert valamelyik bögöly érzékeny helyen szúrta meg. A gyeplő megrándult, a zabla megzörrent, a kocsis felébredt, és egyszerre hallani lehetett az erdő visszhangos, madárfüttyös zengését.

Később Józsi bácsi mérsékelten köhögött, ami

kérdés is volt, hogy mi történjék tulajdonképpen, mert nem tudja, miről beszéltek, amíg ő bóbiskolt.

– Nincs valami dolgod másutt az erdőben, apa?

– Mindig van, Albert.

– Mert én akkor itt maradnék... ha megengeded?

– Jól van, fiam, jobb is, ha mozogsz egy kicsit. Majd visszafelé felveszünk. A pataknál messzebb ne menj.

– Itt maradok a tisztáson.

Albert lemászott a kocsiról. De sem az apa, sem a fiú nem gondoltak arra, hogy ez még pár nappal előbb is lehetetlen lett volna. Lehetetlen, mert a fiú soha nem akart leszállni a kocsiról, de apja nem is engedte volna.

– Ugyan, fiam – ingatta volna a fejét –, mit csinálnál itt egyedül? Szél támadhat, beborulhat... tudod, nagyon vigyáznod kell magadra.

De ma mindez természetes volt, mert Balangó nem hiába mondta, hogy: Elintézttem.

Albert nézett a kocsi után, s apja derűsen intett, mielőtt befordultak volna a sötét vágásba.

Aztán egyedül maradt, de ezt nem érezte. Máskor szorongó magányosság ült volna szívére és gondolatok közé, de most nem ezt érezte, hanem a magány és a vágyak végtelen szabadságát. A lélegzet és fény szabadságát.

De még csak állt. A szeme végigsimogatta a tájat, a pataktól a csallitosig, körültapogatta a hallgató virágos teret, a csárda kis dombját, a csallit szélén a sötét mogyoróbokrokat; de a kör szűkült, egyre-egyre, aztán felemelte a fejét, mert a kör közepén ott állt lélegzet-szorogató, hívogató, időtlen pompájában a Tölgy.

S a fiú ekkor elindult feléje, mintha szívét és eszméletét a szeretet és a szépség rettenetes erejével vonzotta volna az óriás. Lépegetett egyenletesen, majdnem öntudatlanul, s amikor odaért – levette kalapját. Szeme most csak a kéreg évszázados jeleit látta.... amíg látta... mert szeme elhomályosult, kalapja kicsúszott kezéből, megölelte a vén fát, arcát hozzá-szorította, és könnyei eltűntek a kéreg barázdái, a vér, az idő és az élet nyomtalan útjain.

*

Tartalmazzák az Őszi vásár (1962) és Az erdő ébredése (2008) c. kötetek.